

Michał Paszkowski

Wyzwania energetyczne państw bałtyckich w 2022 roku

Rok 2022 państwa bałtyckie rozpoczynają wyzwaniami związanymi z rosnącymi cenami energii elektrycznej, niskim poziomem wypełnienia magazynu gazu ziemnego w Inčukalna na Łotwie oraz polityką Rosji, mającą na celu ograniczanie dostępności tego surowca w regionie. W najbliższych miesiącach nie należy spodziewać się znaczącej poprawy sytuacji, dlatego też kluczowa w procesie zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego w regionie będzie dalsza rozbudowa infrastruktury, w tym zakończenie budowy gazociągu GIPL i modernizacja rafinerii w Możejkach.

Wysokie rachunki za energię elektryczną. W 2021 r. w państwach bałtyckich wraz z odbudową gospodarczą doszło do wzrostu cen energii elektrycznej, co przełożyło się na wysoki poziom inflacji (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 492](#)). Na kształtujące się ceny wpływ miało wiele czynników, w tym wysokie notowania surowców energetycznych, ceny uprawnień do emisji CO₂ oraz niski poziom wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii. Stąd też wzrosty w poszczególnych państwach były różne. Szczególnie w Estonii dużym wyzwaniem w dalszym ciągu są ceny uprawnień do emisji CO₂ ze względu na znaczny udział łupków bitumicznych w bilansie energetycznym. W 2021 r. średnia cena uprawnień wyniosła 62,7 USD/tona wobec 28,2 USD/tona w 2020 r., co miało wpływ także na gwałtowny wzrost cen energii elektrycznej we wszystkich państwach bałtyckich. O ile proces odbudowy gospodarczej w 2021 r. był wysoki (według szacunków IMF z października 2021 r. na Litwie 4,7%, Łotwie 4,5%, a w Estonii 8,5%), o tyle państwa bałtyckie znajdują się w trudnej sytuacji wywołanej wysokimi cenami energii elektrycznej. Tego typu uwarunkowania będą wpływać na dalszy wzrost gospodarczy, a przeciwdziałanie niekorzystnym tendencjom będzie wymuszać interwencję państwa, w szczególności dla grup najbardziej zagrożonych.

Wysokie ceny gazu ziemnego. Dla państw bałtyckich dużym wyzwaniem zarówno w krótkim, jak i długim horyzoncie czasowym będzie dostęp do gazu ziemnego, a także notowania tego surowca na giełdach międzynarodowych. Realizowana przez Rosję strategia na rzecz zdestabilizowania sytuacji na rynku gazu ziemnego, m.in. poprzez certyfikację gazociągu Nord Stream 2, wpływa także na sytuację energetyczną w państwach bałtyckich. Wysokie ceny gazu ziemnego na giełdach powodują, że rosną ceny energii elektrycznej oraz energii cieplnej. Dodatkowo niski poziom wypełnienia magazynu na Łotwie w Inčukalna – na poziomie 46% w połowie stycznia 2022 r. – sprawia, że w przypadku mroźnej zimy oraz ograniczonego dostępu do surowca państwa bałtyckie znalazłyby się w trudnej sytuacji energetycznej. Z tego też względu rządy Litwy i Łotwy rozważają zawarcie porozumienia dotyczącego zastosowania środka solidarnościowego (art. 13 rozporządzenia)¹, w oparciu o które będzie istniała możliwość zapewnienia dostaw gazu ziemnego do gospodarstw domowych („odbiorcy chronieni”). Zasadniczo w tych uwarunkowaniach raczej nie można oczekiwać spadku cen gazu ziemnego co najmniej do wiosny 2023 r., tym bardziej że nie ma sygnałów, które pozwalałyby zakładać zmianę strategii Rosji – a więc głównego eksportera tego surowca do Europy – w kolejnych miesiącach.

Rozbudowa infrastruktury gazowej. W państwach bałtyckich kluczowym narzędziem umożliwiającym dywersyfikację źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego jest terminal regazyfikacyjny w Kłajpedzie. Terminal miał umożliwić alternatywne w stosunku do Rosji dostawy, ale uwarunkowania rynkowe, w tym niska cena oferowana przez Rosjan, sprawiły, że w 2021 r. 20% wszystkich dostaw LNG pochodziło z Rosji, z terminalu gazyfikacyjnego w Wysocku. Pewnym rozwiązaniem zwiększającym kontrolę nad terminalem w Kłajpedzie

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1938 z dnia 25 października 2017 r. dotyczące środków zapewnających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego i uchylające rozporządzenie (UE) nr 994/2010.

będzie zmiana właścicielska. Rząd na Litwie podjął decyzję w tym kierunku, przy czym zakończenie 10-letniego okresu dzierżawy od norweskiej firmy Höegh LNG nastąpi dopiero 24 grudnia 2024 r.

Sytuacja na rynku gazu ziemnego w państwach bałtyckich w trakcie 2022 r. może ulec zmianie z uwagi na planowane zakończenie budowy gazociągu GIPL (Gas Interconnection Poland-Lithuania), a więc interkonektora Polska-Litwa, który ma umożliwić zintegrowanie tych państw z rynkiem Unii Europejskiej. Tego typu infrastruktura umożliwi import gazu ziemnego z Polski, ale także stworzy możliwość wykorzystywania istniejących podziemnych magazynów gazu ziemnego do utrzymywania przez państwa bałtyckie zapasów w Polsce. Dodatkowo terminal LNG w Kłajpedzie oraz gazociąg GIPL mogą odegrać ważną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego Ukrainy. Rozmowy w sprawie technicznych aspektów wykorzystania istniejącej oraz budowanej infrastruktury na terenie Litwy, Polski i Ukrainy zostały przeprowadzone pomiędzy przedstawicielami obu państw pod koniec 2021 r.

Operacyjność rafinerii w Możejках. W państwach bałtyckich w 2021 r. nastąpił wzrost zapotrzebowania na paliwa – o 2,4% na Litwie, o 4,4% na Łotwie i o 2,0% w Estonii w porównaniu z 2020 r. – wobec spadków w 2019 r. Bardzo szybka odbudowa gospodarcza sprawiła, że w szczególności w Estonii konsumpcja paliw w 2021 r. była wyższa o 4,5% niż w 2019 r., a więc przed pandemią COVID-19. Taka sytuacja obrazuje skalę odbudowy gospodarczej oraz stopień korzystnych działań podejmowanych w kierunku przeciwdziałania perturbacjom społeczno-gospodarczym wywołanym pandemią. W tych trudnych uwarunkowaniach rynkowych rafineria w Możejках na Litwie, należąca do ORLEN Lietuva (spółka córka PKN ORLEN S.A.), zainicjowała prace modernizacyjne związane z powiększeniem głębokości przerobu (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 458](#)). Jest to efekt przede wszystkim wysokich cen energii elektrycznej i gazu ziemnego (oba nośniki energii wpływają na wysokość marż rafineryjnych) oraz regulacji na poziomie UE. Prowadzona polityka klimatyczna oraz zaproponowane w 2021 r. regulacje prawne, w tym przede wszystkim pakiet legislacyjny *Fit for 55*, mogą spowodować, że koszty działalności rafinerii w Możejках – jeżeli regulacje zostaną wprowadzone w wersji zaproponowanej przez Komisję Europejską – ulegną zwiększeniu poprzez wzrost obciążeń podatkowych dla paliw wytwarzanych z paliw kopalnych. W tych uwarunkowaniach pozycja zakładu w regionie pogorszy się w porównaniu do zakładów konkurencyjnych przede wszystkim z Rosji.

Wnioski. Przed państwami bałtyckimi liczne wyzwania, które są związane z kształtującą się sytuacją energetyczną w Europie – wysoką inflacją, wysokimi cenami surowców energetycznych i energii elektrycznej czy polityką Rosji w regionie. Na Litwie, Łotwie oraz w Estonii rządy podejmują działania, które ograniczą (zapewne tylko chwilowo) coraz to wyższe rachunki za energię elektryczną i gaz ziemny. W tych państwach brak obecnie szerszej debaty na temat głębszych zmian systemowych, a także nowych rozwiązań, które przyczyniłyby się do zwiększenia ich bezpieczeństwa energetycznego. Niemniej nie można wykluczać powrotu, przede wszystkim na Litwie, do debaty w kierunku wykorzystania energii jądrowej w gospodarce.

Niski poziom wypełnienia magazynu w Inčukalns powoduje, że rządy Litwy oraz Łotwy podejmują wysiłki na rzecz zacieśnienia współpracy energetycznej. Ważnym narzędziem służącym zapewnieniu importu surowca jest terminal LNG w Kłajpedzie. Jednak obecne uwarunkowania rynkowe powodują, że nie jest on w stanie wpłynąć na spadek cen gazu ziemnego w tych państwach. Natomiast poprawa warunków dostaw gazu ziemnego nastąpi w chwili oddania do eksploatacji gazociągu GIPL. Kluczowym aspektem dla Litwy, Łotwy i Estonii jest zatem dalsza rozbudowa infrastruktury energetycznej.

O ile sytuacja paliwowa w państwach bałtyckich w 2021 r. uległa znacznej poprawie, o tyle nadal przed rafinerią w Możejках liczne wyzwania. Wysokie ceny gazu ziemnego oraz energii elektrycznej negatywnie wpływają na zyski generowane przez zakład. Tego typu problemów nie mają rafinerie w Rosji oraz Białorusi. Ich działalność nie podlega także regulacjom unijnym. Dlatego też konkurencja regionalna oraz wytyczne UE mogą w 2022 r. mieć fundamentalne znaczenie dla dalszego funkcjonowania zakładu.